

Opas historiallisen ajattelun opettamiseen

Bruce A. VanSledright: *The Challenge of Rethinking History Education. On Practices, Theories, and Policy*, New York and London: Routledge 2011. 224 s.

Historianopetuksesta anglosaksisessa maailmassa käyty kamppailu ei osoita tyyntymisen merkkejä. Opetusta ohjaavissa dokumenteissa historia näyttytyy yhä vahvemmin suurta kertomusta vaalivan identiteettiaineen sijasta kriittisiä valmiuksia koulivana taitoaineena. Muutos ei kuitenkaan ole konkretisoitunut opettajien toiminnassa. Historianopetuksen traditio ja kansallisten tavoitteiden puolesta puhuvat poliitikot painavat opetusta yhä vanhaan muottiinsa.

Yhdysvalloissa uudenlaisen historianopetuksen suunnannäyttäjänä on toiminut Marylandin yliopiston professori Bruce A. VanSledright. Yhdeksän vuotta sitten hän julkaisi *In Search of America's Past* -teoksensa, jossa hän käsitteli historiallisen ajattelun opettamista alakoulussa. Uudella *The Challenge of Rethinking History Education* -kirjallaan VanSledright pyrkii näyttämään aineenopettajille, millaista nykyisten tavoitteiden mukainen historianopetus voisi olla lukiossa.

Historianopetuksen muutosta havainnollistaakseen VanSledright aloittaa teoksensa kuvailemalla kahden samassa koulussa työskentelevän opettajan erilaista tapaa opettaa historiaa, tässä tapauksessa Yhdysvaltain sisällissotaa. Toinen opettajista lähestyy aihetta Abraham Lincolnin henkilöhistorian kautta. Hän kertoo ihailmansa presidentin taustoista ja toiminnasta puuttumatta sen

enempää sisällissodan syihin kuin tapahtumiin. Kyseinen opettaja loihti Lincolnista kuvan orjuutta vastustavana ja Yhdysvaltain yhteisyyttä vaalivana suurmiehenä. Opettaja on taitava kertoja, ja oppilaat pitävät hänen opetustavastaan. Hänen kurssinsa ovat aina täynnä, ja hänet on valittu monesti koulunsa suosituimmaksi opettajaksi. Toinen koulun historianopettajista opettaa asioita dokumenttien avulla. Kyseinen opettaja ei jaa oppilaille valmiita vastauksia, vaan panee nämä tekemään omia tulkintojaan. Hänen opetuksessa oppilaiden pitää itse päätellä, vastustiko Lincoln orjuutta periaatteellisista syistä vai oliko hänen kantansa pelkkää politikointia. Ensimmäisen opettajan opetuksen voi sanoa tähtäävän kollektiivisen muistin vaalimiseen – siihen, että sosiaalistetaan oppilaat yhteisen menneisyyden kunnioittamiseen. Historianopetus toimii näin parhaimmillaan liimana, joka yhdistää kansakuntaa. Jälkimmäinen opettaja sen sijaan opettaa oppilaat kyseenalaistamaan vallitsevina totuuksina pidettyjä näkemyksiä. Hän pyrkii opetuksellaan rokottamaan oppilaat manipulaatiota vastaan.

Näinkin erilaista opetus voi olla saman koulun sisällä. Mutta miksi oppilaat sitten ovat halukkaampia osallistumaan opetukseen, jossa he ovat kuuntelijan roolissa kuin opetukseen, jossa he saavat tehdä omia tulkintoja? Oppilaiden mielestä jälkimmäisen opettajan opetustapa vaatii heiltä paljon työntekoa. Heidän on myös kestettävä tiedon tulkinnallisuudesta johtuvaa epävarmuuden tunnetta. Osa oppilaista kertoo pitävänsä tällaisesta opetuksesta, mutta monet halusivat päästä ensin kuvatun opettajan kurseille, koska siellä oppiminen on heidän mukaansa selkeämmin hallittavissa. Kyse on siitä, miten opettajat kuvaavat historiatiedon luonnetta oppilailleen. Kyse on myös siitä, mitä opettajat

itse pitävät historianopetuksen tavoitteena. Vaikka kirja keskittyy kuvaamaan taitopainotteisen opetuksen toteuttamista, se tarjoaa myös selityksen, miksi suuri osa opettajista pitäytyy vanhassa opetustraditiossa huolimatta opetusviranomaisten ja alan tutkijoiden yrityksistä muuttaa opetuksen suuntaa.

VanSledright kuvaa kirjassaan historianopetuksen muutosta Yhdysvalloissa, jossa on 1990-luvulta lähtien yritetty luoda kaikille yhteisiä kansallisia tavoitteita. Vuosikymmenen puolivälissä saatiin aikaiseksi malli, jossa historian tapahtumien mieleen painamisen sijasta oli tarkoitus keskittyä historiallisen ajattelun opettamiseen. VanSledright nostaa tämän työn edeltäjäksi 1950-luvulla alkunsa saaneen *the Amherst Projectin*, jossa ryhmä historioitsijoita ja historianopettajia loi historianopetukselle uudet suuntaviivat. Niiden mukaan opetuksessa oli oleellista kehittää oppilaiden kognitiivisia kykyjä ja kriittistä asennetta. Hanke kohtasi kuitenkin käytännön hankaluuksia, sillä kaikki opettajat eivät olleet valmiita muuttamaan opetuksensa lähtökohtia. *Amherst Projectissa* mukana olleet näkivät ratkaisuksi pyrkiä muuttamaan koko amerikkalaista koulukulttuuria tutkivaa oppimista kannustavaksi. Uudenlaisen koulukulttuurin ei uskottu syntyvän hetkessä vaan vuosikymmenten pitkäkestoisen kehityksen seurauksena. Ennen kuin hanke alkoi tuottaa tuloksia sen rahoitusta supistettiin ja Vietnamin sota suuntasi amerikkalaisten huomion koulun uudistamisesta muihin asioihin.

Amherst Projectin esiin nostaminen on tärkeää monessakin mielessä. Usein historiallisen ajattelun opettamisen alku sijoitetaan brittiläiseen *New History* -koulukuntaan ja *Schools Council History Projectiin* 1970-luvun alkuun. Kyseisen koulukunnan vaikutuksen voi sanoa elävän tänäkin päivänä

brittiläisessä historianopetuksessa kansallisen opetussuunnitelman muodossa. Epäonnistuneita hankkeita, kuten Amherst Projectia, ei alan julkaisuissa usein käsitellä. Amherst Projectilla on kuitenkin annettavaa historianopetuksen kehittäjille. Se osoitti, että historianopetuksen muuttaminen vaatii vahvaa panostusta koulukulttuurin muuttamiseen ja ennen kaikkea aikaa. Yhden sukupolven aikana ei vielä kannata odottaa syvällikävyä muutosta.

Amherst Projectin ja *Schools Council History Projectin* tukena olivat historian didaktiikan tiedeyhteisö ja johtavat opetusviranomaiset. Opetusta ohjaavilla dokumenteilla ja uudenaikaisella historiandidaktisella oppimateriaalilla opettajat yritettiin saada muuttamaan opetustaan. Suuri osa opettajakunnasta kuitenkin harasi muutosta vastaan. Osaltaan syynä lienee ollut opettajien haluttomuus vaihtaa hyväksi kokemaansa opetustapaa heille vieraaseen tapaan, osaltaan opettajien näkemyksestä, että historiaa opiskellaan sen itsensä eikä välineellistettävien taitojen vuoksi. Opettajien muutosvastarinta sai tukea poliitikoilta, jotka puhuivat kansallisen itsetunnon ja yhtenäisyyden rapautumisesta, joka uhkasi, mikäli kyseisten projektien mukainen opetus valtaisi alaa sisältöjä painottavalta opetuselta. VanSledrightin mukaan sisältopainotteisen opetuksen tradition voima johtuu suurelta osaksi kollektiivisen muistin projektista, jonka mukaan jokaisen amerikkalaisen pitää olla selvillä kansakunnan rakentamisen kertomuksesta. Ehdotukset eräänlaiseksi kansalaisuskonnoksi kohonneen kertomuksen heikentämisestä kouluopetuksessa uhkaavat sen puolustajien mukaan amerikkalaisen yhteiskunnan ydintä. Joissain osavaltioissa, kuten Floridassa on jopa lainsäädännöllä määritelty, miten oppilaille pitää välittää kansakunnan rakentamisen suurlertomus.

VanSledright varoittaa tällaisen opetuksen vaaroista. Vaikka kansalliseen suurlukemiseen perustuvan opetuksen uskotaan lujittavan kansallista kiinteyttä, sillä saattaa myös olla päinvastainen vaikutus. VanSledright käyttää tästä esimerkkinä Terrie Epsteinin tutkimusta vähemmistöjen suhtautumisesta kansalliseen historiaan.¹ Epstein on tuonut esille Yhdysvaltain mustan väestönsosan (Afrikan amerikkalaisten) perustavan historiakuvasa epävirallisen historia-kulttuurin, erityisesti vanhempien ja isovanhempien muistelukerronnan varaan, koska virallinen historiakulttuuri jättää huomiotta tai marginalisoi mustan väestönsosan merkityksen Yhdysvaltain historiassa. VanSledrightin mukaan Epsteinin tutkimustulokset viittaavat siihen, että kollektiiviseen muistiin perustuva historianopetus vahvistaa samalla myös sen vastadiskurssia. Tämä taas saattaa vahingoittaa luottamusta koko koulujärjestelmään. Samasta asiasta on hiljattain varoitannut myös kanadalainen Stéphane Lévesque.²

Jos teoksen alkuosa toimi eräänlaisena perusteluna sille, miksi historiallisen ajattelun opettaminen ei vielä ole tehnyt läpimurtoa Yhdysvalloissa, kirjan loppuosa näyttää, millaista taitopainotteinen opetus voi olla. VanSledright tarkastelee nuoren lukion

historianopettajan, Thomas Beckerin tapaa opettaa 15–16-vuotiaita nuoria. Hän kuvaa Beckerin opetusta hyvin konkreettisesti, jotta lukija saa selkeän käsityksen siitä, mitä oppitunneilla tapahtuu. Hän myös analysoi Beckerin pedagogiikkaa ja opetuksen vaikutuksia. Becker ei näyttäydä minään yliopettajana vaan pikemminkin novisina, jolla on kova halua saada oppilaat oppimaan. Kirjassa kuvataankin realistisesti myös Beckerin epäonnistumisia, esimerkiksi hänen epäonnistunutta ajankäyttöään ja oppilaiden kritiikitöntä suhtautumista lähteisiin. VanSledrightin kirjan sanoma on, ettei taitopainotteiseen opetukseen ole oiketietä. Vaikka opettaja kuinka yrittäisi opettaa järkevästi, koulun arki ja vanha traditio aiheuttavat kitkaa.

Realistisen koulukuvauksen takia VanSledrightin teos on terveellut lisä historiandidaktiseen kirjallisuuteen. Historianopettajat kaipaavat kaunistelemattomia esimerkkejä taitopainotteisen opetuksen toteuttamisesta ja mallia, jonka pohjalta he rohkaistuisivat kokeilemaan sitä itse. Beckerin opetuksen varsin yksityiskohtainen käsittely tekee kirjasta kuitenkin kahden tyylilajin sekamuodon: akateeminen lukijakunta viihtyy enemmän kirjan alkuosan ja käytännön opetustyössä olevat opet-

tajat loppuosan parissa. Tätä voi pitää kirjan heikkoutena, tutkijoiden ja opettajien kun on jo muutenkin väitetty elävän eri planeetoilla.³ VanSledright pyrkii teoksellaan voittamaan ennen kaikkea opettajat taitopainotteisen opetuksen kannalle. Kirjan rakenne ei ehkä miellytä kaikkia lukijoita, mutta yhden opettajan esimerkin varaan rakentuvana teos on oiva tapa välittää ainedidaktisen tutkimuksen näkökulmia laajemmalle yleisölle. Teoksella on paljon annettavaa myös suomalaisille tutkijoille ja opettajille, koska punta-roimme yhdysvaltalaiskollegojemme tavoin samoja historianopetuksen liittyviä kysymyksiä.

– JUKKA RANTALA

1. Terrie Epstein (2009) *Interpreting National History. Race, Identity, and Pedagogy in Classrooms and Communities*, New York: Routledge.

2. Stéphane Lévesque (2008) *Thinking Historically. Educating Students for the Twenty-First Century*. Toronto–Buffalo–London, University Toronto Press, 57.

3. Walter C. Parker (2010) Preface. Teoksessa Walter C. Parker (toim.) (2010) *Social Studies Today*. Research & Practice, New York and London: Routledge, IX–X.